

Dato: 1. november 2011

Byrådssak 336/11

Byrådet

Handlingsplan mot diskriminering av homofile, lesbiske, bifile og transpersoner 2012-2015

SOSE SARK-492-201121679-1

Hva saken gjelder:

Bystyret i Bergen vedtok 15.10.2007 "For inkludering og mangfold - Handlingsplan mot diskriminering av homofile, lesbiske og bifile 2008-2011". Denne planen har vært et verdifullt dokument for å sette situasjonen for LHBT-befolkningen i Bergen på dagsorden. Byrådet vil følge opp den utgående planen med en ny som skal legge føringer for kommunens satsning for å bedre levevilkårene for LHBT-befolkningen i den neste fireårsperioden.

Byrådet ønsker at LHBT-befolkningen i Bergen skal oppleve at de kan være åpne om sin legning i møte med tjenestene til Bergen kommune. Mange av tjenestetilbudene som Bergen kommune har ansvar for kommer tett inn på livet til hver enkelt person. Det er viktig at medarbeiderne i disse tjenestene er i stand til å møte LHBT-befolkningen med åpenhet og forståelse. Byrådet er også opptatt av at ord knyttet til homoseksualitet ikke skal bli brukt i en negativ kontekst i skolen og på andre sosiale arenaer. Derfor legges det opp til tiltak for å styrke kunnskapen om LHBT-befolkningen.

Den nye planen gir innledningsvis en presentasjon av LHBT-befolkningen i Bergen og hva slags interesseorganisasjoner som representerer denne. Videre tas Bergen kommunes rolle som arbeidsgiver opp. Det mest omfattende kapitlet omhandler Bergen kommunes tjenesteområder og tiltak for å bekjempe diskriminering av personer med LHBT-legning. Til slutt omhandles samarbeidet mellom Bergen kommune og frivillige organisasjoner.

For at planen skal lykkes er det viktig med et godt samarbeid med Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring (LLH) i Bergen.

Begrunnelse for fremleggelse for bystyret:

Bystyret vedtar overordnede planer for virksomhetene.

Byrådet innstiller til bystyret å fatte følgende vedtak:

Bystyret vedtar Handlingsplan mot diskriminering av homofile, lesbiske, bifile og transpersoner 2012-2015.

Monica Mæland
byrådsleder

Lisbeth Iversen
byråd for sosial, bolig og områdesatsing

**Saksutredning:
Handlingsplan 2011-2015**

Handlingsplan mot diskriminering av lesbiske, homofile, bifile og transpersoner

Kapittel 1 Innledning

Bystyret i Bergen vedtok 15.10.2007 "For inkludering og mangfold - Handlingsplan mot diskriminering av homofile, lesbiske og bifile 2008-2011. Denne planen ble utarbeidet i tråd med byrådetts visjoner om at *"Bergen skal ha gode levekår for alle byens innbyggere – en bedre omsorgsby for fremtiden"*. Det gikk dessuten i 2006 oppfordringer fra Barne- og likestillingsdepartementet til de største byene om å utarbeide egne handlingsplaner for LHBT-befolkningen (lesbiske, homofile, bifile og transpersoner). Planen har vært et verdifullt dokument for å sette situasjonen for LHBT-befolkningen på dagsordenen i Bergen kommune. Et tydelig tegn på at vi har lyktes med mye i dette arbeidet er at Bergen kommune under homodagene i Bergen i 2011 ble tildelt Homofryd-prisen.

Av det som har vært oppnådd i oppfølgingen av den forrige planen kan nevnes:

- Jevnlige møter mellom den politiske ledelsen i Bergen kommune og LLH.
- Det har vært gjennomført en rekke kompetansehevende kurs for ansatte i Bergen kommune. For eksempel har alle grunnskolene i Bergen deltatt på halvdagsseminar med fokus på LHBT-befolkningen. Dette har også vært gjennomført for skolehelsetjenesten.
- Fafo gjennomførte i 2010 på oppdrag av Bergen kommune en omfattende undersøkelse blant ansatte i Bergen kommune, om åpenhet blant og holdninger til homofile, lesbiske og bifile arbeidstakere i kommunen.
- Bergen har et rikt organisasjonsliv for LHBT-befolkningen. LLH og Skeiv ungdom har fått kommunale tilskudd til drift av organisasjonene.

Utformingen og gjennomføringen av den forrige og den nye handlingsplanen har funnet sted i samarbeid med Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring (LLH) i Bergen. Det er viktig for kommunen at det finnes en aktiv LHBT-organisasjon i byen og det hadde vært vanskelig å få på plass en slik plan uten dette samarbeidet.

Selv om hovedinntrykket er at Bergen er en god by å bo i for LHBT-befolkningen gjenstår det utfordringer som gjør at det er nødvendig med en egen handlingsplan for anti-diskrimineringsarbeidet for denne gruppen. I en studie publisert i 2008 med 1524 elever ved 9 videregående skoler i Sør-Trøndelag svarte 40% av guttene og 9% av jentene at de var blitt kalt *"homo"* eller *"homse"* på skolen¹. Det er ingen grunn til å tro at denne andelen er lavere i Bergensskolen. Ord som *"homo"* og *"lesbe"* blir brukt som et skjellsord i så vel private sosiale sammenhenger som i offentligheten på idrettsbaner og skoleplasser. Selv om bruken av disse ordene ikke alltid er ment som en trakassering av seksuelle minoriteter bidrar dette til å sette en tone der LHBT-befolkningen knyttes til noe negativt. I likestillingsloven § 8a heter det at *"trakassering på grunn av kjønn og seksuell legning er ikke tillat"*. Diskriminering og bruk av *"homo"* som skjellsord er ikke akseptabelt og forhold som Bergen kommune ser alvorlig på.

---

¹ Bendixen, M og Kennair, L.E.O. (2008) *"Seksuell trakassering blant elever og ansatte i videregående skole: En resultatrapport"*. Psykologisk institutt, NTNU

Bergen kommune legger i den nye planen opp til målrettede tiltak som skal bekjempe denne typen trakassering. De viktigste tiltakene går ut på å nå frem med mer informasjon om LHBT-befolkningen og om hva som er konsekvensene av både tilsiktet og utilsiktet mobbing av personer som tilhører seksuelle minoriteter. Planen legger opp til at det skal være et særlig fokus på å nå ut til ungdom, nyankomne innvandrere og personer innen idretten. For å få til denne satsningen på informasjon er det nødvendig med et godt samarbeid med LLH som har en kunnskap om denne tematikken som kommunen mangler.

I kapittel 2 gis en presentasjon av handlingsplanens målgruppe og en oversikt over ulike aktører i frivillig sektor. I kapittel 3 rettes fokuset på Bergen kommune som arbeidsgiver. Her vises det til FAFOs rapport fra 2010 som omhandler holdninger til LHBT-befolkningen i kommunen og oppfølgingstiltak til denne rapporten. Tiltak for å forbedre arbeidet mot diskriminering av LHBT-befolkningen i kommunens tjenesteområder presenteres i kapittel 4. Kapittel 5 tar for seg kommunens samarbeid med organisasjonene som representerer LHBT-befolkningen i Bergen.

Kapittel 2 Målgruppe

2.1 Definisjon av målgruppen

Ofte benyttes kun benevnelsen *homofile* om personer som kjenner seg emosjonelt og seksuelt tiltrukket av personer av samme kjønn. En slik benevnelse kan imidlertid bidra til å usynliggjøre lesbiske kvinner. I handlingsplanen har en derfor valgt å benytte begrepene homofil om menn og lesbisk om kvinner.

Handlingsplanen gjelder både lesbiske, homofile, bifile og transkjønnete² og en har derfor valgt å bruke samlebegrepet LHBT gjennomgående i handlingsplanen. LHBT-begrepet er dessuten godt innarbeidet både nasjonalt og internasjonalt.

Videre er det i handlingsplanen valgt å benytte benevnelsen homofil/lesbisk *orientering* fremfor *legning* idet nyere forskning viser klart at det er en glidende overgang mellom homofili og heterofili.

Handlingsplanen vil også kunne gjelde for andre seksuelle minoriteter som ikke er problematisert her, så langt det passer.

I NOVA-rapporten fra 1999 om levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn, fremkommer det at homofile og lesbiske har gode materielle levekår. Dette gjelder bl.a. utdanningsnivå, inntekt, deltakelse i kultur- og fritidsaktiviteter og sosiale nettverk. Mange homofile og lesbiske gir uttrykk for å ha høy livskvalitet.

LHBT-personer er en ressurs som representerer et mangfold i et pluralistisk samfunn.

All forskning viser at det har skjedd en bedring i livssituasjonen for homofile og lesbiske de siste tiår. Samtidig viser både NOVA-undersøkelsen og andre undersøkelser i Norge og øvrige nordiske land³ at enkelte grupper, og da særlig unge, har det vanskeligere enn samme gruppe i den generelle befolkning.

Homofile og lesbiske som lever skjult er mer disponert for psykiske lidelser enn åpne homofile og lesbiske, og minoriteten blant homofile og lesbiske som har rusproblemer er betydelig større enn i befolkningen generelt.

Unge og identitetsutvikling

Ungdomstiden er en periode som har mye å si for identitetsutviklingen og kan oppleves som vanskelig for mange. Ungdom som forelsker seg i personer av samme kjønn eller opplever en annen kjønnsidentitet enn den de er født med, har et tilleggsutfordring som for mange kan være vanskelig å forholde seg til.

---

² Likestillings- og diskrimineringsombudet har i pressemelding av 14. mai 2005 redegjort for at transkjønnete omfattes av likestillingslovens bestemmelser og at disse dermed har et vern i form av likestillingslovens forbud mot forskjellsbehandling på grunn av kjønn. Diskrimineringsvernet gjelder fullt ut på alle de områder likestillingsloven regulerer.

³ Det svenske folkehelseinstituttets undersøkelse av 2005: Homosexuellas, bisexuellas och transpersoners hälsosituasjon og av 2006: Hälsa på lika villkor?

NOVA-undersøkelsen viser at mange unge homofile og lesbiske har problemer. En relativt stor del av dem har hatt selvmordstanker eller har prøvd å ta sitt liv⁴ og flere har psykiske plager sammenlignet med unge mennesker i befolkningen. Hver tredje unge homofile og lesbiske i aldersgruppen 16-24 år oppgir dessuten å være noe urolig for vold, trusler og trakassering – såkalt hatkriminalitet - som følge av at de er synlige i det offentlige rom.

LHBT-personer med innvandrerbakgrunn

NOVA-pilotundersøkelsen ”Lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn” fra 2003 peker på at homofile og lesbiske innvandrere som blir utstøtt av sin familie i større grad velger å isolere seg fremfor å søke støtte i det homofile miljø, noe som er vanlig blant ”etnisk norske” homofile i samme situasjon.

Pilotundersøkelsen viser også at det ser ut til å være en høyere frekvens av psykiske problemer og selvmordsforsøk i denne gruppen.

Samtidig gir undersøkelsen indikasjoner på at det ikke er grunnlag for å skille ut spesielle risikogrupper blant lesbiske og homofile innvandrere etter religiøs/kulturell tilhørighet.

Unge homofile og lesbiske med innvandrerbakgrunn oppgir at de har opplevd ”komme-ut” fasen som særlig belastende.⁵ Mange oppgir også å ha opplevd rasistiske holdninger og diskriminering i det norske homomiljøet.

Lesbiske og homofile som foreldre

NOVA-undersøkelsen viser at en av ti (13 prosent blant kvinnene og 8 prosent blant mennene) har egne barn. Langt flere eldre enn yngre oppgir at de har egne barn. En av tre yngre homofile og lesbiske opplyser at de ønsker å få barn i fremtiden.

Det er derfor viktig at barnehager, grunnskoler, kulturskolen, helsestasjoner, barnevern osv. innehar kompetanse om denne type familier slik at en kan møte barn og foreldre på en innsiktsfull måte.

2.2 LHBT-organisasjoner i Bergen

I Frivillighetsmeldingen for Bergen ”La de tusen blomster blomstre” (bsak 216-06) satte byrådet fokus på betydningen av frivilligheten i Bergen. Frivillige organisasjoner er viktige samfunnsaktører som ofte er pådrivere og i forkant av samfunnsutviklingen på en rekke områder. Bergen kommune skal fremstå som en åpen og lyttende samtalepart i sin dialog med det frivillige organisasjonsliv og vil invitere frivillige organisasjoner til å være høringsinstanser i plansaker og utredninger som er aktuelle og relevante for organisasjonene.

Her følger en oversikt over frivillig sektor/organisasjoner i Bergen på handlingsplanens område:

LLH - Bergen og Hordaland www.llh.no/bergen

---

⁴ NOVA-undersøkelsen viser at for aldersgruppen 16-24 år er tallene 27% av mennene og 25% av kvinnene. Selvmordsforsøk skjer altså ofte blant unge homofile og lesbiske i NOVA-utvalget.

⁵ Rapporten Homofil ungdom med innvandrerbakgrunn av Skivik, Eide og Dammen Nikolaisen, 2003

LLH - Bergen og Hordaland er et fylkeslag under LLH (Landsforeningen for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner). Fylkeslaget skal delta i samfunnsdebatten ved å sette homopolitiske tema på dagsorden og arbeide for politisk gjennomslag for saker som er viktige for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner i fylket. Videre skal det også arbeide for å skape trygge og gode møteplasser for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner i Hordaland. LLH BHG er lokalisert i Bergen hvor hoveddelen av medlemmene er bosatt.

LLH – Bergen og Hordaland driver en rekke aktiviteter herunder: Sapfonia (kor), , litteraturgruppe, Regnbuefamilier (for LHBT-personer med barn eller som ønsker seg barn), Skeiv filmklubb, Åpen kirkegruppe og Informasjonsgruppen (som bl.a. reiser rundt på ungdomsskoler, til konfirmanter, og informerer om LHBT).

LLH – Bergen og Hordaland har for 2011 mottatt kr. 200.000 i tilskudd fra Bergen kommune.

Skeiv Ungdom Bergen – SkUB www.skeivungdom.no

Skeiv Ungdom er ungdomsorganisasjonen til LLH for de som er 30 år eller yngre og jobber for hvert enkelt menneskes frihet til å være seg selv uavhengig av kjønnsidentitet og seksualitet. Forholdet til LLH som moderorganisasjon er formalisert gjennom en samarbeidsavtale.

Skeiv Ungdom Bergen (SkUB) ble etablert i 2005 og driver ulike aktiviteter herunder, ulike sosiale aktiviteter for medlemmene.

SkUB har mottatt kr. 53.000 i tilskudd fra Bergen kommune for 2011.

Bergen LFTS (Landsforeningen for transkjønnete) – www.lfts.no

LFTS er en interesseorganisasjon som arbeider for å informere og øke kunnskap vedrørende transkjønnetet, og er en pådriver for et godt og trygt behandlingstilbud i Norge.

Lokallaget i Bergen er en støttegruppe og sosial møteplass for transkjønnete på Vestlandet, som også driver opplysningsarbeid i tillegg til å arbeide for å bedre det lokale behandlingstilbudet.

Skeive studenter <http://skeivbergen.blogspot.com/>

Skeive studenter er en studentorganisasjon, et sosialt forum og et møtested for homofile, lesbiske, bifile og transpersoner ved Universitet og høyskolene i Bergen, med det ideelle formål å øke trivsel og sosialt samvær for målgruppen.

Bergen Beans www.bergenbeans.com

Bergen Beans ble opprettet i 2003 og er Bergens eneste idrettslag for homofile og lesbiske. Idrettslaget har primært en sosial profil og tilbyr håndball og volleyball.

Kulturarrangement:

Skeiv filmklubb

Skeiv filmklubb er en undergruppe i LLH – Bergen og Hordaland.

Gay Event Bergen

Gay Event Bergen ønsker gjennom ulike arrangement å berike byens kulturliv og har som mål å skape et godt miljø mennesker imellom uavhengig av om de er homofile, lesbiske, bifile eller heterofile.

Helseutvalget for homofile – www.helseutvalget.no

Helseutvalget for homofile er et landsdekkende tilbud som mottar statstilskudd for å bedre LHBT-personers helse og levekår.

Homofiles ungdomstelefon (HUT) – www.ungdomstelefonen.no

HUT er Skeiv Ungdoms landsdekkende telefontjeneste og er et lavterskeltilbud som er lett tilgjengelig for unge som trenger noen å snakke med om forelskelse, seksualitet, kjønn og identitet, aktivitetstilbud og sikrere sex.

Ungdomstelefonen finansieres av Sosial- og helsedirektoratet. Det er særlig aldersgruppen 13-16 som benytter seg av tilbudet.

Informasjon:

BLIKK

BLIKK er Norges eneste landsdekkende magasin for homofile, lesbiske og bifile lesere. Siden 2004 har BLIKK også hatt en nettversjon www.blikk.no, som gjør det mulig å være dagsaktuelle og nå ut til et bredere publikum.

Skråskrift

Utgis av LLH – Bergen og Hordaland som det eneste bladet rettet mot LHBT-personer i Bergen og Hordaland. Har fokus på politiske og samfunnsmessige debatter som angår LHBT personers rettigheter og levekår. Brukes i LLHs infoarbeid og distribueres til ulike møtesteder for LHBTpersoner. Bladet kommer ut 4-5 ganger pr år.

Gaysir.no

Gaysir.no er et av Norges mest populære nettsteder med nærmere 50 000 besøkende hver uke. Gaysir produserer daglig nyheter som retter seg mot et skeivt publikum og har landets største nettsamfunn for homofile, lesbiske, bifile med over 33.000 aktive profiler. Man trenger ikke være homofil, lesbisk eller bifil for å bruke Gaysir eller opprette profil på Gaysir Interaktiv. Det er gratis og aldersgrensen er 16 år.

Gaysir.no har et aktivt debattforum som er åpent for alle, men du må være medlem i Gaysir Interaktiv for å kunne delta i debattene. Gaysir har oppdaterte kalender over hva som skjer for homofile, lesbiske og bifile.

Kapittel 3 Bergen kommune som arbeidsgiver

Mål: Arbeidstakere i Bergen skal behandles med respekt uavhengig av seksuell orientering.

Muligheten til å være åpen om seksuell identitet på jobben er viktig for å få et godt og inkluderende arbeidsmiljø som favner om alle grupper, herunder også seksuelle minoriteter.

I Handlingsplan mot diskriminering av homofile, lesbiske og bifile for 2008 - 2011 (*For inkludering og mangfold*) er det nedfelt som mål at arbeidskulturen i Bergen kommune skal preges av respekt for ulikhet, og at arbeidstakere skal behandles likeverdig uavhengig av seksuell orientering.

I følge arbeidsmiljøloven § 13-1 (1) er direkte og indirekte diskriminering på grunn av seksuell orientering forbudt. I arbeidsmiljølovens § 4-3 (3) stilles det slikt krav til det psykososiale arbeidsmiljøet: "Arbeidstaker skal ikke utsettes for trakassering eller annen utilbørlig opptreden".

Forskningsstiftelsen Fafo gjennomførte i 2010 en omfattende undersøkelse blant ansatte i Bergen kommune, om åpenhet blant og holdninger til homofile, lesbiske og bifile arbeidstakere i kommunen. Undersøkelsen ble gjennomført på oppdrag fra Bergen kommune ved Byrådsavdeling for finans, konkurranse og eierskap, og var delfinansiert av Program for storbyrettet forskning.⁶ Funnene fra undersøkelsen viser at de fleste lesbiske, homofile og bifile som arbeider i Bergen kommune er åpne om sin seksuelle orientering. Samtidig er det en gruppe som har begrenset eller ingen åpenhet på arbeidsplassen. Ledelse og arbeidsmiljø beskrives i rapporten som positivt. Kun en homofil rapporterer i spørreundersøkelsen å ha opplevd diskriminering på arbeidsplassen. Samtidig er nesten en av fem (8 av 42) lesbiske, homofile og bifile usikre på om de har opplevd diskriminering. Fafo-rapporten konkluderer med at bildet som kommer frem gjennom undersøkelsen er ganske positivt. Undersøkelsen vitner i liten grad om direkte negative holdninger til lesbiske, homofile og bifile. Samtidig ser det ut til å være noen enkeltpersoner i arbeidsmiljøet som har fordommer. Det fremkommer gjennom undersøkelsen også en stor grad av usikkerhet knyttet til temaene, noe som kan tyde på at det er behov for en bevisst personalpolitikk som bidrar til å åpne rommet for åpenhet. Fafo-undersøkelsen antyder visse sektorforskjeller, der brann/tekniske tjenesteområder og skole er blant områdene som ser ut til å ha noen spesielle utfordringer.

Kunnskapen om forholdene på arbeidsplassen i Bergen kommune, som kommer frem gjennom Fafo-undersøkelsen, legges til grunn når det ved Byrådsavdeling for finans, konkurranse og eierskap høsten 2011 utarbeides en ny handlingsplan for likestilling, inkludering og mangfold for kommunen som arbeidsgiver. Denne planen favner om flere diskrimineringsgrunnlag, som kjønn, etnisitet, funksjonsnivå og seksuell orientering. Planen har sin bakgrunn i bystyrevedtak i sak 50-10 "Likestillingsmelding for Bergen kommune 2010 - 2015", der det i vedtakets punkt 4 slås fast at det skal legges frem en felles plan hvor de

---

⁶ Grønningsæter A. B. og Lescher Nuland B. R. (2010): *Lesbiske, homofile og bifile arbeidstakere i storbyen. Undersøkelse blant ansatte i Bergen kommune*. Fafo-rapport 2010:33

ulike diskrimineringsgrunnlagene inngår. Byrådet legger frem den nye planen med sikte på behandling i bystyret tidlig i 2012.

Tiltak:

- **Bergen kommune vil sette i verk tiltak for å motvirke diskriminering av arbeidstakere på bakgrunn av funnene i Fafo-rapporten fra 2010. Disse tiltakene vil bli presentert i en ny handlingsplan for likestilling, inkludering og mangfold for kommunen som arbeidsgiver som legges frem tidlig i 2012.**

Kapittel 4 Bergen kommunes tjenester - mål og tiltak

Hovedmål:

LHBT-befolkningen skal bli møtt i de kommunale tjenestene med likeverd og med kunnskap om de spesielle utfordringene som de har.

LHBT-befolkningen utgjør en sammensatt og mangfoldig gruppe som har behov for kommunale tjenester på lik linje med resten av befolkningen. Det kan imidlertid være grunn til å tro at personer innen denne gruppen vegrer seg for å ta kontakt med enkelte offentlige tjenesteområder i frykt for å bli møtt med fordommer og uvitenhet. Situasjonen er ikke nødvendigvis slik at dette er en velbegrunnet frykt - den kan være basert på andres erfaringer og på rykter. Bergen kommune er en stor organisasjon og har mange viktige samfunnsoppgaver. Derfor vil det være et ulikt kunnskapsnivå og fokus på situasjonen til LHBT-personer.

Målet til Bergen kommune er at LHBT-befolkningen skal møte "homovennlige" tjenester. Særlig viktig er dette for de tjenesteområdene som kommer tettest innpå privatlivet til hver enkeltperson. Dette gjelder primært for tjenesteområdene som ligger til Byrådsavdeling for barnehage og skole, Byrådsavdeling for helse og omsorg og Byrådsavdeling for sosial, bolig og områdesatsing. I dette kapittelet presenterer vi Bergen kommunes viktigste mål og tiltak for denne gruppen i den kommende perioden.

4.1 Skole og oppvekst

På sosiale arenaer for barn og unge blir "homo" ofte brukt som et nedsettende uttrykk. Særlig krenkende er dette for personer som identifiserer seg som LHBT - eller har homofile eller lesbiske omsorgspersoner i nær familie. Det kan også være skadelig for personer som oppfatter seg som heteroseksuelle, men som er redde for å fremstå på en måte som gjør at de blir oppfattet som "homo". Denne typen ordbruk setter an en negativ tone i forholdet til seksuelle minoriteter.

"Ord om homoseksualitet som blir brukt i en negativ kontekst skapar, opprettheld og forsterkar negative haldningar til homofile og lesbiske. Ved ikkje slå ned på homonegative skjellsord i skulen legg ein eit grunnlag for for at negative haldningar til lesbiske og homofile får leva vidare blant barn og unge. Ord som "homo" og liknande kan såleis vere med på å forsterke negative haldningar til lesbiske og homofile." (Nei til "Homo!" og "Hore" i ungdomsskulen". Slåtten, Anderssen og Holsen, HEMIL-senteret, Universitet i Bergen 2011, side 5)

Barn og ungdom bør få vokse opp i et oppvekstmiljø der de er vernet mot ordbruk knyttet til seksuell identitet på en nedlatende måte. Bergen kommune jobber aktivt for å forebygge denne formen for homofobisk erting og skal intensivere dette arbeidet i den neste planperioden. Dette gjøres gjennom tiltak for å øke kunnskapen og bevisstheten om LHBT-befolkningen.

4.1.1 Grunnskolen

Mål:

Alle elever i skolen i Bergen skal få god informasjon om LHBT-befolkningen.

Barn og unges evner og identitet utvikles i samspill med andre. I dagens samfunn integreres ikke ungdom sosialt ved at de kommer inn som deltakende arbeidstakere i voksensamfunnet like tidlig som før. Mangfoldet i samfunnet er stort og en er bevisst på at det er viktig å akseptere dette mangfoldet. Skolen er den arenaen som favner alle barn og unge, og skolens rolle som formidler av kunnskap og holdninger er derfor svært viktig.

Læreplanen er konkret når det gjelder likestilling, likeverd og homofili, og fastslår at alle elever i den norske skolen skal lære om homofili. Det er et kompetansemål for 1 – 4 klasse at elevene blant annet skal kunne samtale om variasjoner i familieformer, inkludert familier der de foresatte har samme kjønn. Elever i 5 – 7 klasse skal kunne ”samtale om variasjon i seksuell orientering i tilknytning til kjærlighet, samliv og familie”. Videre skal de ”beskrive roller i sin egen hverdag og undersøke hvilke forventninger som knytter seg til disse”. Elever i 8 – 10 klasse skal videreføre disse samtaler og beskrivelsene. Skolen er med dette pålagt å ha et jevnt fokus på homofili gjennom hele grunnskoleløpet.

Bergen kommune gjennomfører årlig fagoppfølging ved grunnskolene i Bergen. Ett av temaene som skolene blir etterspurt i, omhandler §9a i opplæringsloven; Sosial kompetanse og det psykososiale læringsmiljø. Her blir bl.a. skolens arbeid mot mobbing grundig gjennomgått og brukernes stemmer (elever og foreldre) blir hørt.

Det viktigste virkemiddelet for å bekjempe negative holdninger og fordommer mot LHBT-befolkningen er mer informasjon. Det pedagogiske personalet på skolene har også behov for faglige oppdateringer på LHBT-befolkningens situasjon. Bergen kommune skal derfor gjennomføre kompetansehevingstiltak for alle grunnskolene i Bergen om LHBT-relaterte temaer.

Tiltak:

- **Bergen kommune skal gjennomføre regelmessig kompetanseheving av ansatte i barnehager og grunnskolen om LHBT-befolkningen.**
- **Skolen skal følge opp læreplanverkets bestemmelser vedrørende likestilling, likeverd og homofili. Den enkelte skole må selv finne en hensiktsmessig innretning på dette.**
- **Fagavdelingen følger skolene opp på dette punktet i den årlige fagoppfølgingen gjennom temaet psykososialt læringsmiljø (jmf § 9).**
- **Skolebibliotekene i Bergen skal ha et utvalg av skeiv litteratur og informasjonsmateriell om emnet.**

4.1.2 Skolehelsetjenesten og Helsestasjoner for ungdom (HFU)

Mål: Ungdom med spørsmål knyttet til seksuell identitet skal bli møtt med forståelse og innsikt i lavterskel helsetilbud.

Et av kjerneområdene til skolehelsetjenesten og HFU er helseopplysning, herunder tema knyttet til seksualitet. Disse tjenestene har et sterkt fokus på å fremme god seksualhelse gjennom informasjon om prevensjon og beskyttelse av seksuelt overførbare sykdommer. I tillegg til denne typen veiledning er det viktig at disse tjenestene kan samtale med individer

som strever med å finne ut av sin seksualitet. Det er også naturlig å berøre LHBT-temaet som en del av en generell seksualopplysning til alle elever i ungdomsskolen.

Tiltak:

- **Bergen kommune skal gjennomføre regelmessig kompetanseheving av ansatte i skolehelsetjenesten og HFU om LHBT-befolkningen. Disse kan samordnes med kursene som gjennomføres for andre ansatte ved skolene.**
- **Det skal være informasjonsmaterieil om LHBT-befolkningen tilgjengelig på HFU-kontorer og hos helsehelsetjenesten**

4.1.3 Barnevernet og Utekontakten

Mål: Sikre en god oppfølging av brukere med LHBT-orientering.

Barnevernet og Utekontakten er tjenesteområder som møter barn og unge som kan ha problemer knyttet til seksuell identitet eller diskriminering knyttet til seksuell orientering. En undersøkelse gjennomført i 2010⁷ av det statlige barnevernets tjenestetilbud og familievernnet, viste at de ansatte innenfor disse tjenestene i liten grad opplevde det som problematisk å forholde seg til problemstillinger knyttet til LHBT-problematikk. De klart fleste respondentene i undersøkelsen svarte at de hadde kompetanse til å håndtere spørsmål knyttet til seksuell identitet. Barnevernstjenestene i Bergen kommune har også god kompetanse til å håndtere de særskilte utfordringene som LHBT-befolkningen kan ha.

Personer med LHBT-bakgrunn er overrepresentert blant personer som begår selvmord og det er særlig unge homofile som er en utsatt gruppe. Usikkerhet rundt seksuell identitet kan være en bakenforliggende årsak for problemer knyttet til rus, selvskading og andre psykiske problemer. Det er viktig at de som jobber opp mot målgruppen unge har en sensitivitet som gjør at de fanger opp signaler om problemstillinger knyttet kjønn og seksualitet.

Undersøkelsen til Rokkan-senteret og tilbakemeldingene fra Bergen kommune tyder på disse tjenesteområdene er godt ivaretatt. Vi har imidlertid i liten grad kunnskap fra målgruppen selv om hvordan de opplever å bli ivaretatt. Det er derfor viktig å øke kunnskap, hindre forutinntatthet og ha forståelse for personer som tilhører seksuelle minoriteter. Bergen kommune skal gjennomføre kompetansehevende tiltak innenfor disse tjenesteområdene i løpet av denne planperioden.

Tiltak:

- **LHBT-problematikk skal være en del av kompetansehevende tiltak i Barnevernet og Utekontakten.**

4.1.4 Idretten og frivillige organisasjoner

Kommunen har ingen instruksjonsmyndighet overfor frivillige organisasjoner en samarbeider med, men har en grunnleggende holdning der en vektlegger at frivillige organisasjoner skal

---

⁷ "Kartlegging av familievernets og barnevernets tjenestetilbud til lesbiske, homofile, bifile og transpersoner", Hope, Kristin Lofthus og Neby, Simon Stein Rokkan senter for flerfaglige samfunnsstudier, UNI Research Bergen, desember 2010 (på oppdrag av BUFDIR)

være inkluderende og ikke diskriminerende enten det gjelder hudfarge, seksuell orientering, kjønnsuttrykk eller på andre aktuelle områder. Idretten er også opptatt av dette, og Norges Idrettsforbund og Olympiske komité, Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring i Norge og Norsk Folkehjelp har et samarbeidsprosjekt mot homohets og homofobi. Mer informasjon om dette finnes på <http://www.idrett.no>

Tiltak:

- **Bergen kommune skal ha et fokus på anti-homofobi prosjekter innen idretten og frivillig sektor.**

4.2 Helse og tjenestetilbud til voksne

4.2.1 LHBT-befolkningens helse

Mål: LHBT befolkningen, som mottar helse- og omsorgstjenester møtes med åpenhet, respekt og inkluderende holdninger.

LHBT-befolkningen har generelt en god helsesituasjon som ikke skiller seg vesentlig fra befolkningen for øvrig. Det å tilhøre en seksuell minoritet kan likevel tidvis medføre stress og økte psykiske problemer for enkeltpersoner i denne gruppen. Dette kan for eksempel være relatert til prosessene med å finne ut av sin seksualitet eller kjønnsidentitet, usikkerhet og spenninger knyttet til å offentliggjøre sin seksuelle orientering eller kjønnsidentitet, opplevelser av å ikke bli akseptert i familie/nettverk/arbeid og andre belastninger knyttet til ens seksuelle orientering eller kjønnsidentitet som får helsemessige konsekvenser.

Deler av LHBT-befolkningen er i risikogruppen for seksuelt overførbare sykdommer. Særlig gjelder dette homofile menn. I underkant av halvparten av det totale antallet hiv-diagnostiserte i Norge tilhører denne gruppen. Menn som har sex med menn med innvandrerbakgrunn er overrepresentert i antall hiv-diagnostiserte sammenlignet med samme målgruppe som har etnisk norsk bakgrunn. Dette betyr at det er særlig viktig å engasjere innvandrersorganisasjonene både med tanke på å forebygge smitte, men også når det gjelder informasjon om sykdommer og hvordan nettverk kan virke positivt inn på pasientenes situasjon. Smittevernkontoret har hatt kontakt med brukergruppen for å få gjort spørreundersøkelser ved lokale klubber for homofile menn angående blant annet seksuell risikoadferd og utdeling av kondomer. Mye tyder på at risikoadferd er begynt å øke igjen.

Smittevernkontoret samarbeider med infeksjonsmedisinsk og venerologisk avdeling på Haukeland sykehus hvor kontoret har bidratt med informasjon til personer som har blitt HIVsmittet. Tilbakemelding fra brukerne har vært at smittevernkontoret må bli flinkere å informere om hvor de kan henvende seg blant annet for å få hjelp til diagnostikk. Det ønskes her upersonlig kontakt. Kontakten med fastlegen kan da bli for personlig og nær. Smittevernkontoret er i gang med å prøve å få lagt inn sine linker på ulike portaler for homofile. Apotek og legevakter kan og være steder det kan settes opp oppslag om smittevernkontorets tjenester.

Bergen kommune har utarbeidet en egen plan for seksuell helse som også har et fokus på seksuelle minoriteter⁸. Dette dokumentet legger føringer for kommunens helsefaglige arbeid

---

⁸ Plan for seksuell helse 2011-2014, Bergen kommune

mot denne målgruppen og må ses i sammenheng med denne planen. Plan for seksuell helse fremmer fire hovedmål for å bedre det kommunale helsetilbudet til LHBT-befolkningen:

- 1. Øke tilgjengeligheten på brosjyremateriell om helseutfordringer blant LHBT-personer i allmennpraksis.**
- 2. Øke kunnskapsnivået om LHBT helse blant allmenleger.**
- 3. Øke tilgjengelighet på relevant informasjon om helsetilbud for LHBT-personer**
- 4. Fremme dialog mellom seksuelle og etniske minoriteter og helsetjenesten.**

Tiltakene for å nå disse målene oppsummeres under.

- **Brosjyrer rettet mot LHBT-personer distribueres til fastleger.**
- **Brosjyrer om homofil/lesbisk/bifil helse rettet mot helsepersonell distribueres til fastleger**
- **Dialog med fastleger vedrørende behov for kurs om seksuell helse hvor også helseutfordringer blant lesbiske, homofile og bifile vil være et tema.**
- **Legge ut informasjon om relevante helsetjenester på Smittevernkontorets nettsider**
- **Møte med interesseorganisasjoner og hele og sosialtjenester for å kartlegge utfordringer med tanke på seksuell helse.**

4.2.2 Psykisk helse

Mål: De psykiske helsetjenestene har som mål å være faglig i stand til å møte og bistå mennesker med en LHBT orientering med utgangspunkt i det de selv presenterer som sine problemer og utfordringer i livet.

Flere forskningsrapporter⁹ viser at LHBT-befolkningen i noe større grad enn befolkningen som helhet er utsatt for psykiske helselidelser. En viktig årsak til dette kan være at selve prosessen med å erkjenne at en ikke har samme seksuelle legning som majoriteten av befolkningen for enkelte kan medføre psykiske problemer. Personer med LHBT-legning kan også oppleve at de tilhører en stigmatisert gruppe i samfunnet og at dette er en belastning. Dette er en realitet som helsetjenestene i Bergen kommune tar på alvor.

De psykiske helsetjenestene i kommunen har blant annet ansvar for å følge opp personer som har begått selvmordsforsøk. Blant disse er det statistisk sett en overhyppighet av LHBT personer. Dette viser blant annet at det for mange er et særlig stort følelsesmessig trykk å leve med sin seksuelle orientering og å forholde seg til negative holdninger og fordommer som finnes både hos dem selv og i omgivelsene.

Det er ikke lagt opp til noen spesielle tjenester eller tiltak som definerer LHBT- personer som en egen målgruppe. Brukerne av de psykiske helsetjenestene møtes i all hovedsak individuelt og tjenesten tar utgangspunkt i det de selv presenterer som sine behov. For LHBT-personer

---

⁹ Se for eksempel: *Seksuell identitet og levemåte* Normann, Tor Morten og Gulløy, Elisabeth SSB, 2010 og *Homosexuellas, bisexuellas och transpersonars hälsosituation. Återrapportering av regeringuppdrag att undersöka och analysera hälsosituationen blant hbt-personer*. Statens Folkhälsinstitut, Sverige Rapport nr A 2005: 19

kan det være konsekvensene av deres seksuelle orientering eller kjønnsidentitet og det de opplever som vanskelig i dagliglivet, som er i fokus. Dersom det gjelder problemer knyttet til identitet og selvbilde, formidles ofte kontakt til psykolog som kan arbeide med dette på et dypere plan.

Tiltak:

- **På bakgrunn av funn sikre en systematisk tilbakemelding til avdeling for psykiske helse for å gjennomføre målrettet kompetanseheving og tiltak.**

4.2.3 LHBT-perspektiv i integreringsarbeidet av innvandrere

Mål: Alle nyankomne innvandrere i Bergen skal være kjent med og respektere LHBT-befolkningens rettsstilling i det norske samfunnet

Alle innvandrere som har en oppholdstillatelse som danner grunnlag for varig opphold i Norge har plikt til å gjennomføre 50 timer samfunnskunnskap på et språk de behersker jf introduksjonsloven. Det er Nygaard skole som har ansvar for å gi denne opplæringen i Bergen kommune¹⁰. I dette kurset gis en innføring i norsk kultur og samfunn. Læreplanen for 50 timers kurset legger opp til at innvanderne skal få kunnskap om ulike samlivs- og familieformer i Norge.

Mange innvandrere kommer fra land der LHBT-befolkningen ikke har samme rettigheter som i Norge og hvor homoseksuell aktivitet i noen tilfeller er straffbart. Derfor er det viktig at innvandrere tidlig får informasjon om LHBT-befolkningens rettsstilling i Norge på områder som vern mot diskriminering, ekteskapslovgivning og familieetablering. Bergen kommune vil etablere et samarbeid med LLH om å utarbeide et tilpasset informasjonsprogram for denne gruppen som en del av de obligatoriske samfunnskunnskapstimene.

Flyktninger som blir bosatt i Bergen kommune etter avtale med staten har rett og plikt til å gjennomføre et introduksjonsprogram. Introduksjonssenteret for flyktninger har hovedansvaret for bosetting og program i samarbeid med andre kommunale tjenester. Nybosatte flyktninger med en LHBT-orientering kan være i en særlig utsatt posisjon i forhold til å tilhøre en minoritet i en minoritetsbefolkning. Det er viktig at de ansatte på integreringssenteret for flyktninger er oppdaterte på problemstillinger slik at deres behov for informasjon og andre tiltak ivaretas.

Tiltak:

- **Bergen kommune skal legge til rette for at informanter fra LLH gir informasjon om LHBT-befolkningen til deltakere i obligatoriske kurs i samfunnskunnskap for innvandrere og i innføringsklassen for ungdomskolen. Opplegget utarbeides i samarbeid med Nygaard skole.**
- **Integreringssenteret for flyktninger skal i den individuelle oppfølgingen av deltakere i introduksjonsprogram sørge for ivaretagelse av LHBT-personer.**

---

¹⁰ Private aktører som Friundervisningen gir også norsk og samfunnskunnskapsoplæring i tråd med læreplanen jf introduksjonsloven.

4.2.5 Aldersinstitusjoner og hjemmebaserte tjenester

Mål: Mennesker som er innlagt i institusjon eller mottar hjemmebaserte tjenester skal møtes med respekt og toleranse uansett seksuell orientering.

For LHBT pasienter og deres pårørende vil det være svært viktig å oppleve respekt og imøtekommenhet fra personalet. Eldre som innlegges til opphold i institusjon i dag, har vokst opp i en tid med liten aksept og respekt for homofili. Innleggelse i institusjon kan være en situasjon som tvinger frem en åpenhet i forhold til LHBT orientering. Å bli møtt med respekt i en slik situasjon er svært viktig. Dersom en ikke opplever å bli møtt med respekt, kan det være svært vanskelig å påklage forholdet når en er helt avhengig av hjelp fra personalet. Pasienter definerer selv hvem som oppgis som pårørende. En bevisst formidling av hva som er akseptable holdninger i forhold til LHBT-personer er noe ledelsen ved den enkelte institusjon må holde fokus på.

Å sikre åpenhet og diskusjon omkring LHBT krever oppmerksomhet og bevissthet fra institusjonens ledelse. Fysisk pleie og forsvarlig behandling av sykdom vil alltid ha høyeste prioritet ved innleggelse i institusjon.

Tiltak:

- **Gjennomføre kompetansehevende tiltak for å sikre at ansatte i tjenestene har kunnskap om brukere som har LHBT-orientering.**

5. Samarbeid mellom Bergen kommune og frivillige organisasjoner som representerer LHBT-befolkningen

Mål:

Bergen skal ha frivillige organisasjoner som representerer LHBT-befolkningen på en god måte og som kan være en samarbeidspartner for kommunen.

LHBT-befolkningen i Bergen skal være synlig i det bergenske kultur- og samfunnslivet

5.1 Samarbeid mellom frivillige organisasjoner og Bergen kommune

Bergen kommune er avhengige av et godt samarbeid med LLH for å klare å gjennomføre tiltakene i denne planen. Det er viktig for å lykkes at frivillige fra LLH stiller opp som informanter i ulike sammenhenger. I tillegg til dette informasjonsarbeidet er det organisasjoner som Skeiv ungdom, LLH og Skeive studenter som skaper møteplasser for LHBT-befolkningen og arrangerer kulturarrangementer for denne målgruppen. For at Bergen skal være en åpen og inkluderende by for LHBT-befolkningen må aktivitetsnivået i disse organisasjonene være høyt. Bergen kommune vil være med på å legge forholdene til rette for at dette skjer.

Kommunen vil i planperioden sikre en forutsigbar drift for LLH. Gjennom at tilskuddet til organisasjonen tas inn i bybudsjettet kan den fokusere på faglig innhold og organisasjonsbygging. Det skal avholdes årlige møter mellom LLH og den politiske ledelsen i kommunen og halvårlige møter med administrasjonen for å følge opp planen. Møter om faglig samarbeid om oppfølgingen av planen kommer i tillegg til dette. Hovedansvaret for samarbeidet med LLH og andre organisasjoner for LHBT-befolkningen ligger i byrådsavdelingen for sosial, bolig og områdesatsing. Byrådsavdeling for finans og byrådsavdeling for skole og barnehage har også viktige kontaktpunkter inn mot organisasjonen.

5.2 Homodagene og andre arrangementer

Bergen LLH har de siste årene arrangert homodager i Bergen. Disse dagene er blitt en god markering av LHBT-befolkningen i Bergen og et viktig symbol på Bergen som en åpen og inkluderende by. Paraden gjennom byen er et fargerikt høydepunkt som gleder flere enn LHBT-befolkningen selv. Gjennom debatter, gudstjeneste, konserter og fester bidrar denne festivalen også til å sette LHBT-befolkningen på dagsorden. Bergen kommune vil bidra til å legge forholdene til rette for denne festivalen også den kommende planperioden. Andre arrangementer som homobevegelsen står bak utgjør også viktige bidrag til Bergens kulturliv.

Tiltak:

- **Bergen kommune skal gi et årlig driftstilskudd til LLH. Dette tilskuddet skal bidra til å sikre en forutsigbarhet i driften av organisasjonen.**
- **Homofestdagene er en viktig markering av LHBT-befolkningen i Bergen. Bergen kommune vil bidra til å legge til rette for at arrangementene blir gjennomført på en god måte.**
- **Det skal avholdes årlige samarbeidsmøter mellom LLH og Bergen kommune. Bergen kommune har ansvar for å kalle inn til disse møtene.**

- **Andre organisasjoner for LHBT-befolkningen er velkommen til å søke om tilskudd på samme måte som andre organisasjoner.**